

Ortodocșii și Cartea Sfântă

Elena ENE D-VASILESCU

This paper attempts to contribute to the elimination of the misunderstanding that the Orthodox do not read their Sacred Book critically. It will be shown here that in fact they do. Also the method used in such an endeavour will be discussed. The Orthodox understanding is that the Bible ‘speaks’ to persons and communities according to their particular needs. While arguing this, the paper will also touch on the role of tradition in interpreting this fundamental book of Christianity.

Cea mai răspândită percepție a celor ce sînt în afara creștinătății ortodoxe cu privire la atitudinea membrilor acesteia față de Biblie este că ei nu o citesc (dacă o fac în vreun fel) critic. Lucrarea încearcă să răspundă acestei lipse de înțelegere și să o combată. În timp ce face aceasta, o să se refere și la rolul tradiției în interpretarea Cărții Sfinte; o să discute, de asemenea, metoda folosită într-o astfel de abordare critică. Prin ‘abordare critică’ nu înțeleg ‘aducerea de critici’ la adresa cărții fundamentale a creștinismului, ci înțelegerea faptului că, sub îndrumare duhovnicească, oamenii pot descoperi că Biblia ‘vorbește’ atât comunității ca întreg, cât și fiecăruia în parte, în funcție de nevoile sale și că aceasta nu este un set de reguli imuabile și in-actuale. Ea nu se adresează doar oamenilor din vremea în care a fost scrisă, ci este o carte ‘vie’.

În acest context trebuie să încep prin a arăta că creștinii ortodocși înțeleg că Noul și Vechiul Testament constituie un întreg. Referindu-se la aceasta John Breck [2001: 33, 2003: 24] spune că „Cele două Testamente constituie o mărturie în unitate asupra Logosului divin sau a Cuvîntului etern, care a venit în lume să lucreze mîntuirea ‘fiilor lui Dumnezeu’ (Ioan 1,12-13; 20-31)”¹.

În plus, această mărturie și inspirația care stă în spatele acesteia trebuie înțelese ca fiind *integrale* sau complete de vreme ce fiecare pasaj al Sfintei Scripturi reflectă același adevăr și, prin urmare, fiecare pasaj este în stare să clarifice alte pasaje care sînt mai obscure.

Breck [2001: 9-10 , 2003: 24] aduce două elemente esențiale în discuție, și subliniază rolul comunității în procesul creativ al citirii Cărții Sfinte: ...Biserica dă naștere Scripturilor canonice, în primul rînd scrierilor *Noului Testament*. De

¹ (Breck 2001: 33, 2003: 24) “The two Testaments constitute a *unified* witness to the divine Logos or eternal Word, who came into the world to work out the salvation of ‘the children of God’ (Jn 1:12-13; 20-31)”; sublin. sa.

asemenea, Scriptura ebraică este înțeleasă și interpretată cu referire la Iisus Hristos, considerat originea și împlinirea ei. El este *originea* Sfintei Scripturi pentru că el este Logosul, Cuvântul fără de moarte al lui Dumnezeu, ce are funcția de agent al creației, și în același timp, este ultim conținut sau referent al proorociilor. El este *împlinirea* Scripturii ebraice, care, la cel mai adânc nivel de semnificație, se referă la El și la lucrarea Sa mântuitoare. Hristos oferă sensul adevărat pentru înțelesurile tainice ale Legii și ale Proorocilor.²

În Ortodoxie interpretarea Bibliei are loc într-un “cerc hermeneutic” închis, ceea ce implică o interacțiune între interpret, care se apropie de textul sfânt “cu anumite presupoziii și pre-înțelegeri”, și textul înșiși. Motivele care îndeamnă oamenii către înțelegerea cu textul sfânt sînt numeroase și o rezumare a acestora înseamnă a spune, cu (Breck 2001: 10, 2003: 25), că:

Mai simplu, noi abordăm Biblia pentru a dobîndi sau a ne întări credința, și totuși procedăm astfel avînd deja o anumită credință ce ne configurează modul de lectură a scrierilor biblice. Citind Cuvîntul lui Dumnezeu căutăm un sens și credinței; totuși numai prin ochii credinței putem înțelege cu adevărat Cuvîntul. Credința e condiționată de Cuvînt, totuși interpretarea corectă a Cuvîntului necesită credință.³

De o deosebită importanță în acest proces este relația credincios-duhovnic. Duhovnicii sînt de obicei oameni aflați într-o stare spirituală înaltă pe care John Romanides (1978: 413) o numește “stare de iluminare și purificare”.⁴ Grația divină îi face capabili să ‘audă’ și ‘să vadă’ ce înseamnă textul sacru pentru oricare credincios care nu a atins aceeași ‘stare înaltă’. Mesajul este apoi transmis oamenilor care, altfel, cu o înțelegere limitată și cu multe slăbiciuni, nu ar reuși să-l interpreteze pentru ei înșiși. Treptat și ‘interpretul’ și ‘cel căruia i se interpretează’, cresc în înțelegere și, în mod corespunzător, mesajul poate folosi din ce în ce mai bine vieții credinciosului.

Astăzi există un număr din ce în ce mai mare de cercetători ai Bibliei care lucrează în interiorul Ortodoxiei și sînt implicați în studiul critic al Cărții Sfinte – și care sînt ei înșiși ortodocși. Mulți dintre ei lucrează în învățămînt în Statele Unite ale Americii, la Seminarul teologic ortodox Sfîntul Vladimir din Crestwood, NY, la

² (Breck 2001: 9-10, 2003: 24) “It is the Church [...] that produces the canonical Scriptures. This means in the first place the writings of the New Testament. Yet the Hebrew Scriptures are also to be understood and interpreted in relation to Jesus Christ, who is both their *source* and their *fulfillment*. He is the source because he is the Logos, the eternal Word of God, who serves both as the agent of creation and as the ultimate content or referent of the prophetic oracles. And he is the *fulfillment* of the Hebrew Scriptures because at the deepest level of meaning they point forward to him and to his saving work. Christ, therefore, provides the true key to the inner meaning of the Law and the Prophets.” sublin. sa.

³ Breck (2001: 10, 2003: 25) “Put simply, we approach the Bible to acquire or deepen our faith, yet we do so with a certain level of faith that determines the way we will read the biblical writings. We seek understanding and faith through reading God’s Word; yet we can only truly understand that Word through eyes of faith. Faith depends on the Word; yet proper interpretation of the Word requires faith”.

⁴ Romanides (1978: 413); “a state of illumination and purification”; trad. n.

Școala de teologie ortodoxă greacă [Holy Cross Greek Orthodox School of Theology] din Brookline, MA și, în Europa, la Institutul de teologie ortodoxă Saint-Serge din Paris. Între ei îi putem menționa pe John Breck⁵, Paul Nazim Tarazi (Tarazi, 1991-96; 1982; 1994), Theodore G. Stylianopoulos (1975, 1991, 1997), Eugen Pentiu (2006) și Boris Bobrinsky (2003).

Calea pe care cititorul ajunge de la sensul literal și istoric la cel spiritual al Bibliei este “metoda alegorică”. În timp ce alegoria poate trimite cititorii către realitățile transcendente, doar Sfântul Duh îi face capabili să participe cu adevărat la aceste realități. Pentru a realiza contemplarea realităților inteligibile este necesară rugăciunea interioară care este un dar oferit ca un act de dragoste de către Duhul Sfânt. „Adevărul și, prin urmare, sensul, se găsesc în ultimă instanță doar în Dumnezeu. Totuși înțelegerea noastră asupra acestui adevăr este condiționată de lucrarea Duhului lui Dumnezeu în noi, ce ‘Se roagă pentru noi cu suspine negrăite’ (Rm. 8, 26)”⁶. Rezultă de aici că mijlocul prin care ortodocșii abordează textele sfinte își are fundamentul în credința lor că Evanghelia este inspirată de Dumnezeu. Ce înțeleg ei prin aceasta este că atunci când primesc mesajul evanghelic oamenii cooperează cu Sfântul Duh care însuflă Scriptura. Sfântul Pavel susține aceasta în 2 Timotei 3:16 și adaugă că această carte este „de folos spre învățatură, spre mustrare, spre îndreptare, spre înțeleptirea cea întru dreptate”. Oamenii au primit Revelația și au scris-o în Evanghelie. Datorită cooperării – sinergiei (*synergeia*) (cf. Stylianopoulos, 1997) – dintre Dumnezeu și om, este posibil ca textul sacru să fie subiect al analizei hermeneutice, dar această analiză nu poate fi întreprinsă de un singur om, ci de comunitate, adică de către Biserică. Sfintele taine ale Botezului și Mirungerii fac posibilă această interpretare colectivă.⁷ Kallistos Ware (2006: 235) formulează această realitate spunând că „Dacă creștinii sînt Oamenii Cărții, nu este mai puțin adevărat că Biblia este Cartea Oamenilor”⁸.

În privința rolului pe care tradiția îl are în înțelegerea Cărții sfinte, ortodocșii consideră că aceasta a constituit conținutul original al evangeliilor și, de asemenea, un ghid în înțelegerea acestora de vreme ce ele nu sînt self-explanatorii. Tradiția cuprinde înțelesul oral și scris transmis de la începuturi ca mărturie văzută și ca o reflectare a tainei hristologice în creștinismul timpuriu. Ea are o valoare asemănătoare cu cea a conținutului Bibliei pentru că a fost scrisă nu numai pe baza simplei inspirații a autorilor săi, dar, de asemenea, pe baza mărturiilor celor ce au fost aproape de Isus în timpul vieții sale pămîntene, mărturii transmise de la prima generație de creștini la a doua.

⁵ Breck; în plus față de cartea citată mai sus, (2001, 2003), a se vedea (1986) și (1991).

⁶ Breck (2001: 118-119), “Truth, and therefore meaning, is to be found ultimately in God. Yet our discernment of the truth depends on the work of the Spirit of God within us, who ‘intercedes for us’ (Rom. 8:26)”.

⁷ Ware (2006:235). Mitropolitul Kallistos vorbește pe larg despre această problemă în (1982: 948-951).

⁸ Ware (2006: 244), “If Christians are People of the Book, it is not less true that the Bible is the Book of the People”; trad. n.

De vreme ce Dumnezeu este iubire, omul, care este ‘vehiculul’ prin care lucrează Sfântul Duh, este ajutat de acesta în actul de a anunța ‘vestea bună’. Tradiția ajută hermeneutul ortodox. Breck (2001:10, 2003: 24-25) indică calea de dorit în abordarea relației dintre Sfânta Scriptură și Tradiție: „Mai mult decât a considera Scripturile mediul de inspirație original și primar, iar Tradiția o simplă reflecție omenească asupra mărturiei furnizate de Tradiție, se cuvine să acordăm însemnătate majoră faptului că *Scriptura ca text scris ia naștere din Tradiție*. Prin urmare, Tradiția oferă perspectiva hermeneutică necesară interpretării corecte a textelor biblice”⁹.

De vreme ce Isus s-a întrupat și numai în el Sfântul Duh s-a manifestat în toată plenitudinea: „Hristos Însuși este „principiul hermeneutic” sau principiul de interpretare, deoarece El revelează sensul adevărat al tuturor Scripturilor inspirate. Din acest punct de vedere, creștinătatea ortodoxă susține că *Vechiul și Noul Testament* sînt „cărți ale Bisericii”. Împreună ele formează “canonul Bisericii” sau “legea adevărului” prin care se hotărăște ce este și ce nu este element autentic al Sfintei Tradiții”¹⁰.

Breck (2001: 9, 2003: 24 – 25) susține că relația dintre Scriptură și Tradiție a fost stabilită în cuvîntul de răms bun al lui Isus, așa cum este acesta prezentat în mărturia Sf. Evanghelist Ioan 14:26; 16:13f. (cf. Breck, 2001: 9; 2003: 24-25). În privința acestei probleme, John Romanides (1978: 413) consideră că, „pentru Părinții Bisericii autoritatea nu este doar Biblia, ci Biblia plus sfinții...Biblia nu este în ea însăși nici inspirată, nici infailibilă. Ea devine inspirată și infailibilă în cadrul comunității sfinților. Această comunitate are experiența gloriei divine *descrisă*, nu transmisă, de Biblie. Pentru cei ce trăiesc în afara tradiției vii a *Θεοπία* Biblia este o carte care nu-și dezvăluie tainele”¹¹.

Părinții Bisericii au fost ființe istorice reale și unii dintre ei au fost contemporani cu mari filozofi care încercau să înțeleagă în felul lor propriu fundamentele Creației (iconarii au înțeles și apreciat eforturile lor de vreme ce au pictat filozofi precum Pitagora și Aristotel pe pereții bisericilor, ca în celebrul exemplu al bisericii mînăstirii Voroneț¹²).

⁹ Breck (2001: 10, 2003: 24- 25) “Rather than see Scripture as the original and primary medium of revelation, and Tradition as mere human reflection upon its witness, we need to give full weight to the fact that *Scripture as written text is born of Tradition*. Consequently, Tradition provides the hermeneutical perspective by which any biblical writing is to be properly interpreted”; subl. sa.

¹⁰ Breck (2001: 10, 2003: 24) “Christ himself is our ‘hermeneutical principle’ or principle of interpretation, in that it is he who reveals the true sense of all inspired Scripture. It is from this perspective that Orthodox Christianity holds both Old and New Testaments to be ‘books of the Church’. Together they constitute the Church’s ‘canon’ or ‘rule of truth’ that alone determines what are and what are not authentic elements of Holy Tradition.”

¹¹ Romanides (1978: 413), “For the Fathers authority is not only the Bible, but the Bible plus those glorified...The Bible is not a book in itself either inspired or infallible. It becomes inspired and infallible within the communion of saints who have the experience of divine glory *described in*, but not conveyed by, the Bible. To those outside of the living tradition of the *Θεοπία* Bible is a Book which does not unlock its mysteries. subl. sa.

¹² Mango (2002: 100)

Dar acești părinți au ales să urmeze „calea biblică de a-l cunoaște pe Dumnezeu”¹³, care poate fi realizată numai când sufletul și mintea sînt unite (de unde accentul în Ortodoxie pe ‘rugăciunea inimii’ care țintește către această unitate). De exemplu, Sf. Maxim Mărturisitorul (1983:126), a fost foarte conștient că Christos nu s-a întrupat numai în istorie și în Cosmos dar, de asemenea, în Scriptură ca eternul Logos, și că „veșmintele [sale] înălțate [pe Muntele Tabor] sînt un simbol al cuvintelor Sfintei Scripturi” care “au devenit atunci luminoase, clare, limpezi și înțelese fără nici un subînțeles și umbră simbolică”¹⁴. În plus față de criteriile patristice și liturgice care să testeze ‘rezultatele cercetării academice’, Ware (2006: 245) îl parafrizează pe Venerabilul Bede care vorbește despre criteriul charismatic în conformitate cu care „Cei mai buni exegeți ai Sfintei Scripturi, în concepția Creștinătății răsăritene, nu sînt profesorii universitari, ci sfinții”¹⁵. Aș adăuga aici doar că unii profesori universitari pot fi sfinți – cele două statute nu se exclud reciproc.

Un document contemporan care să afirme poziția ortodoxă în ceea ce privește interpretarea Bibliei nu există – sau cel puțin nu există unul comparabil ca greutate cu *Dei Verbum*, promulgat de Vatican II în noiembrie 1965. În opinia Mitropolitului Kallistos (2006: 236), cel mai bun document oficial la care Ortodoxia poate face apel astăzi este Declarația Acordului de la Moscova [*Moscow Agreed Statement*], emisă de delegații Comisiei Doctrinare Anglicano-Ortodoxă [*Anglican-Orthodox Joint Doctrinal Commission*] care s-au întrînit la Moscova între 26 iulie – 2 august 1976. Acest document nu numai că întărește anumite decizii în probleme de interes comun, dar poate fi considerat ca exprimînd în mod particular poziția ortodoxă, în pofida faptului că nu a fost confirmat formal de toate bisericile autocefale.

Acest document important susține statutul Bibliei ca un tot unitar: Scripturile constituie un întreg coerent. Ele sînt în același timp de inspirație divină și de expresie umană. Ele au autoritatea de a mărturisi revelația lui Dumnezeu însuși în creație, în întruparea Cuvîntului și în întreaga istorie a salvării, și ca atare exprimă cuvîntul lui Dumnezeu în limbaj uman. Orice disjuncție între Scriptură și Tradiție care să le trateze ca pe două ‘surse de revelație’ separate trebuie să fie respinsă. Cele două sînt corelative. Noi susținem că:

(i) Scriptura este criteriul principal prin care Biserica testează diversele tradiții pentru a determina dacă ele sînt cu adevărat parte a Sfintei Tradiții sau nu;

(ii) Sfînta Tradiție completează Sfînta Scriptură în același sens în care aceasta salvgardează integritatea mesajului biblic.¹⁶

¹³ Stylianopoulos (1997: 79), vol. 1, “the biblical way of knowing God”, trad. n.

¹⁴ Sfîntul Maxim Mărturisitorul (1983:126: 8:26)

¹⁵ Ware (2006: 245) “The best exegetes of Holy Scripture, in the view of the Christian East, are not university professors but the saints.”

¹⁶ *The Moscow Agreed Statement* [1976: II, 4; II, 9] “The Scriptures constitute a coherent whole. They are at once divinely inspired and humanly expressed. They bear authoritative witness to God’s revelation of himself in creation, in the Incarnation of the Word and in the whole history of salvation, and as such express the word of God in human language. Any disjunction between Scripture and

În opinia și terminologia mitropolitului exprimate în analiza pe care o face documentului menționat (2006: 235-244, în special 236), unitatea Scripturii este exprimată în trei moduri:

1. *Unitate verticală* : în Scriptură există o unitate divină-umană, de vreme ce aceasta este „în același timp de inspirație divină și de expresie umană.”; 2. *Unitate orizontală* (i.e. unitate în interiorul Bibliei sau de la un capăt la altul al acesteia). Acesta este înțelesul afirmației „Scripturile constituie un întreg coerent”. În Ortodoxia creștină Scriptura este interpretată de către Scriptură; nici una din părțile sale nu trebuie considerată în izolare, chiar dacă diversitatea contextelor istorice și a uzurilor este respectată. 3. *Unitate diacronică* (i. e. unitatea între Scriptură și continua viață a Bisericii): Acesta este sensul afirmației „Orice disjuncție între Scriptură și Tradiție care să le trateze ca pe două ‘surse de revelație’ separate trebuie să fie respinsă. Cele două sînt corelative.”¹⁷

Această unitate a Scripturii este bazată, cum am arătat la începutul lucrării, pe faptul că Isus este în același timp “conținutul Scripturii și interpretul acesteia”. Breck (2001: 75; 2003: 53) subliniază poziția ortodoxă că „Este tocmai Christos întrupat istoric și înviat care ne face inteligibil escatologic conținutul Scripturii, simbolul misterelor sale”¹⁸. În concluzie, „textul – în mod particular, textul Scripturii, supus regulilor unei *lectio divina* – este principalul mediu prin care Dumnezeu însuși ni se dezvăluie și ne permite să luăm parte la propria lui viață”¹⁹.

Sperăm ca a devenit evident acum că bogăția exterioară a ritualului liturgic care îi poate face pe ne-ortodocși să nu înțeleagă rolul Bibliei în respectivul ritual, nu diminuează acest rol în nici un fel. Din contră, Biblia cu cele două părți – Testamente – ale ei, este ‘substatal’ care fundamentează toate celelalte manifestări ale Liturgiei.

Bibliografie

- Bobrinskoy, Boris, *The Compassion of the Father*, trad. Anthony P. Gythiel, Introd. Maxim Egger, St. Vladimir’s Seminary Press, New York, 2003
- Breck, John, *Sfînta Scriptură în Tradiția Bisericii*, trad. Ioana Tămăian, Patmos, Cluj, 2003
- Breck, John, *Scripture in Tradition. The Bible and its Interpretation in the Orthodox Church*, St. Vladimir Seminary Press, Crestwood, New York, 2001
- Breck, John, *The Power of the Word*, St. Vladimir’s Seminary Press, Crestwood, NY, 1986

Tradition such as would treat them as two separate ‘sources of revelation’ must be rejected. The two are correlative. We affirm (i) that Scripture is the main criterion whereby the Church tests traditions to determine whether they are truly part of Holy Tradition or not;

(ii) that Holy Tradition completes Holy Scripture in the sense that it safeguards the integrity of the biblical message”; trad. n.

¹⁷ În descrierea acestor ‘trei căi’ am rezumat ideile lui Ware (2006: 235-244, în special 236).

¹⁸ Breck (2001: 75; 2003: 53) “It is precisely the historically incarnate and risen Christ who unfolds eschatologically the intelligible content of scripture, the symbols of his mysteries.”

¹⁹ Breck (2001: 77; 2003: 121) “By virtue of *lectio divina* [...], the biblical texts present themselves in the first instance as a living and life-giving Word that speak to us *today*”; subl. sa.

- Breck, John, *Spirit of Truth: The Origins of Johannine Pneumatology*, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, NY, 1991
- Mango, Cyril (red.), *The Oxford History of Byzantium*, Oxford University Press, Oxford, 2002
- Maxim Mărturisitorul, Sfânt, *Ambigua*, trad. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1983
- Pentiuc, Eugen, *Jesus the Messiah in the Hebrew Bible*, Paulist Press, New York, Mahwah, NJ, 2006
- Romanides, John, "Critical Examination of the Applications of Theology", *Procès-Verbaux du deuxième Congrès de Théologie Orthodoxe*, red. Savas Agouridis, Atena, 1978
- Stylianopoulos, Theodore G., *The New Testament: An Orthodox Perspective*, vol. 1, *Scripture, Tradition, Hermeneutics*, Holy Cross Orthodox Press, Brookline, MA, 1997
- Stylianopoulos, Theodore G., *The Good News of Christ*, Holy Cross Orthodox Press, Brookline, MA, 1991
- Stylianopoulos, Theodore G., *Justin Martyr and the Mosaic Law*, Society of Biblical Literature, Missoula, 1975
- Tarazi, Paul Nazim, *The Old Testament: An Introduction* vols. 1-3, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, NY, 1991-1996
- Tarazi, Paul Nazim, *Galateni*, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, NY, 1994
- Tarazi, Paul Nazim, *I Tesaloniceni*, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, NY, 1982
- Ware, Kallistos, Mitropolit, "The Unity of Scripture and Tradition: An Orthodox Approach", in Philip MsCosker (red.), *What is it that the Scripture Says? Essays in Biblical Interpretation, Translation and Reception in Honour of Henry Wansborough O S B*, T&T Clark, 2006, vol. 88, nr. 1018
- Ware, Kallistos, Mitropolit, "The Exercise of Authority in the Orthodox Church", *Church and Theology* [Publicație ecleziastică și teologică a Arhiescoperii de Thyateira și Marea Britanie], red. Arhiepiscop Methodios (Fouyas) de Thyateira, 3, 1982
- Delegații Comisiei Doctrinare Anglicano-Ortodoxă (*Anglican-Orthodox Joint Doctrinal Commission*), *Moscow Agreed Statement* (Declarația Acordului de la Moscova), Moscova, 1976